

Podlistak „Žene, mir, bezbednost“ april 2012.

Poštovane čitateljke i čitaoci, objavljivanjem ovog feljtona želimo da doprinesemo boljem informisanju o dokumentima UN o bezbednosti, demilitarizaciji, većem uticaju žena na rešavanje postkonfliktnih problema, pre svega u Srbiji, ali i na zapadnom Balkanu. Nadamo se da će Podlistak čitati one i oni koji se interesuju za preispitivanje tradicionalnog koncepta nacionalne bezbednosti, reformu sektora bezbednosti, rodnu dimenziju bezbednosti, bezbednosne integracije i feminističko-antimilitaristički koncept bezbednosti. Solidarnost i uzajamna podrška su za Žene u crnom koncept i praksa ljudske bezbednosti koja se ne zasniva na moći oružja, već na širenju vrednosti pravde, feminizma, antifašizma, antimilitarizma, poštovanja ljudskih i prava, interkulturalnosti... Očekujemo vaše priloge o ovim pitanjima. Podlistak izlazi mesečno na srpskom i engleskom jeziku. U elektronskom formatu je dostupan na internet stranicama www.zeneucrnom.org

Uredništvo

Sadržaj

I Žene u crnom i Rezolucija 1325

Silovanje u ratu - ponižavanje i ubijanje	3
---	---

II Aktivnosti Žena u crnom na demilitarizaciji bezbednosti

Majka Hrabrost	4
Zločinački državni projekat Srbije	6
Romkinje sa zaštitnikom građana	7
Kontejneri i birači	7
Sudbina Roma	8

III Iskustva iz regiona

Stari zločini, ista patnja	9
----------------------------	---

IV Vesti iz Srbije

Šutanovac: Pet mirovnih misija	19
U regionu 160.000 tona suvišnog oružja	19

Žene u crnom i Rezolucija 1325

Silovanje u ratu - ponižavanje i ubijanje

U beogradskom Centru za kulturnu dekontaminaciju 23. aprila se razgovaralo o seksualnom nasilju i odgovornosti u ratu na prostorima bivše Jugoslavije. Razgovor je organizovao Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) uz podršku Misije OEBS-a u Srbiji. Pre razgovora prikazan je dokumentarni film MKSJ-a „**Kraj nekažnjivosti: seksualno nasilje pred Tribunalom**“.

Govorili su **Nerma Jelačić**, portparolka Tribunala u Hagu, **Snežana Nikolić-Garotić**, sutkinja Odeljenja za ratne zločine Višeg suda u Beogradu, **Nataša Kandić**, izvršna direktorka Fonda za humanitarno pravo, te **Marija Perković i Miloš Urošević**, aktivistkinje/i Žena u crnom.

Jelačić je kazala da je ideja Tribunala da dokumentuje što više činjenica, utvrđenih izvan svake razumne sumnje. Kandić je kao jedan od najtežih primera iz svog iskustva navela silovanje žena u Foči, koje je, prema njenim rečima, "tipična priča silovanih žena u BiH".

Nikolić-Garotić je podsetila da je u sudskoj praksi Srbije okončan samo jedan predmet u kome su silovani 14-godišnja devojčica i zarobljeni muškarac. "Žene teško progovaraju o tome. Osim zakonskih mera, društvena klima mora da ohrabri silovane da o tome pričaju", smatra ona.

Rat nije elementarna nepogoda i predstavlja jedan od mehanizama patrijarhata, smatra aktivistkinja Perković. "Patrijarhat drži ženu u nasilju i smatra nasilje legitimnim sredstvom pokoravanja žena", smatra ona.

Urošević je podsetio na tri teze feministkinje Suzan Braunmiller: "Silovanje u ratu je javno; Silovanje u ratu je grupno; Silovanje u ratu često završava ubistvom žene."

On kaže da masovna sistematska silovanja žena od turskog genocida nad Jermenima do američke agresije na Vijetnam nisu kažnjena. Međutim, posle avgusta 1992. sve se menja: „Zločin silovanja žena u Bosni i Hercegovini dolazi u žižu svetske javnosti. Žene u crnom su u nekoliko svojih dokumenata konstatovale da silovanje žena prati sve ratove, da je javni čin i deo vojne strategije, te da je silovanje u ratu muško nasilje nad ženama. Zahtevale su da se silovanje žena u ratu proglasi za ratni zločin i da se formira međunarodni sud koji bi krivično gonio odgovorne za silovanje u ratu", kaže Urošević.

Na Bečkom tribunalu 1993. koji su organizovale UN zahvaljujući solidarnoj saradnji feminističkih aktivistkinja, ženskih grupa i feminističkih pravnih ekspertkinja zaključeno je da je silovanje u ratu muško nasilje nad ženama i ratni zločin.

Međunarodni tribunali za bivšu Jugoslaviju i Ruandu u pravilu 96. tvrde da je silovanje akt etničkog čišćenja, mučenja i ratni zločin, a seksualno porobljavanje je zločin protiv čovečnosti.

Rimski statut Međunarodnog suda pravde definiše 1998. četiri vrste zločina nad ženama u ratu kao ratne zločine/zločine protiv čovečnosti (silovanje, seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, prisilna trudnoća), ali i sve druge oblike seksualnog nasilja. Te godine je pred Tribunalom u Aruši Žan Pol Akaješa osuđen na doživotnu robiju. To je prva presuda u kojoj je rečeno da je silovanje akt genocida.

„Godine 2000. Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija donosi donosi Rezoluciju 1325 Žene, mir, bezbednost u čijoj tački 11. se naglašava „odgovornost svih država da spreče nekažnjivost i krivično gone odgovorne za genocid, zločine protiv čovečnosti i ratne zločine, uključujući one koji se odnose na seksualno i drugo nasilje nad ženama i devojkama, i naglašava potrebu izuzimanja ovih zločina iz odredaba o amnestiji.“ Dopuna ovoj su rezolucije 1820, 1888, 1889. Godine 2010. Savet bezbednosti UN ustanovljava funkciju specijalne izvestiteljke o seksualnom nasilju u sukobima.

U Kongu je nekolicina vojnika i policajaca 2011. kažnjena za silovanja žena (prema podacima Medica mondiale, 75% svih silovanih žena na svetu su Kongoanke, dok je njih 95% zaraženo HIV-om).

U Hagu je broj presuda za zločine silovanja u ratu u odnosu na ostale zločine relativno mali - od 161 optuženog, 78 je optuženo za seksualno nasilje i silovanje, njih 25 je osuđeno, a 6 slučajeva su prosleđena lokalnim sudovima“, ocenio je Urošević.

II Aktivnosti Žena u crnom na demilitarizaciji bezbednosti

Majka Hrabrost – Žene zajedno grade mir

Osam aktivistkinja Žena u crnom žena posetilo je Bosnu i Hercegovinu od 1. do 3. aprila. „Iz Beograda smo stigle u Kozarac. Smestili su nas u „Kuću mira“, lokalnog udruženja „Srcem do mira“, gde su nas dočekale onako kako se dočekuju najdraži. Uz kafu, sokove i kolače čekale smo učesnike i učesnice Javne prezentacije Ženskog suda za bivšu Jugoslaviju. Neke od nas su videle prvi put, ali to nije bio razlog da se ne izljube sa nama, kao da je to u najmanju ruku deseti susret. Osim Bošnjakinja iz Kozarca i Prijedora, stigla su i trojica prijedorskih Srba, aktivista lokalne nevladine organizacije. Pored mene je sedela Mirsada, radila je kao novinarka za sarajevsko „Oslobođenje“. Izgubila je u ratu 21 člana porodice.

Razgovarale smo, a najčešće njihovo pitanje je bilo: „Kako one tamo, iz zemlje koja je napravila strašne zločine suočiti sa istinom“. Razgovarali smo i o ekonomskim problemima, jer je to u obe zemlje osnovni trenutni problem. Na spomenik žrtvama Kozarca predstavnice Žena u crnom su položile cveće. Sutradan smo krenule u Bihać.

U Bihaću nas je sačekala Majka Mejra, baš onako kako majka dočekuje svoju decu. Neviđeno je koliko ta žena ima snage i volje da se bori za istinu i pored svega šta ju je zadesilo. Majka Mejra je u Bihaću, zajedno sa ŽuC-om organizovala Javnu prezentaciju o Ženskom sudu/ŽS za bivšu Jugoslaviju. Nakon projekcije filma o ŽS bila je diskusija o ženskim pravima. Na pitanje gde bi želele da se formira Ženski sud za zločine, većina je odgovorila da žele da to bude u Beogradu, jer „iz Beograda je sve krenulo“.

U Bihaću smo posetile grobove dece Majke Mejre. Mejrina deca Edna i Edvin su bili zatočeni u logoru Omarska, 1992. godine. „Tamo su ih mučili, tukli i silovali. Sestra je morala da gleda dok se

iživljavaju nad njenim bratom, a brat je morao da gleda dok su to činili sestri. Ubili su ih u razmaku od pet dana", svedoči Majka Mejra.

Svi koje sam srela u i u Kozarcu i u Bihaću trudili su se da se predstave kao građani i građanke, a ne kao pripadnice/i nacija.

Žene zajedno grade mir – Tuzla, 15. i 16. april

U nedelju 15. aprila krenule smo iz Beograda u Tuzlu. Razmišljala sam dugo šta me tamo čeka i kakav će biti moj prvi susret sa ženama Srebrenice. Stigle smo u „Kuću žena Srebrenice“. Osetila sam veliku bliskost sa ženama Srebrenice, u meni su proradila posebna osećanja.

Svaka žena iz Srebrenice je predstavljajući počinjala rečima: „Hvala vam žene sto postojite. Hvala vam hrabre žene, što možete javno u Beogradu govorite da je u Srebrenici izvršen genocid“. Predstavljajući žena Srebrenice nateralo mi je suze na oči, jer mi treba njima da se izvinjavamo i da molimo za oprost (što smo i učinile).

Nakon ručka smo im prikazale argentinski film o ženama sa Majskog trga „Zajednički snovi“ (Sueños compartidos), snimljen povodom trideset godina aktivnosti majki sa ovog trga u Argentini. Film prikazuje traganje majki za nestalom decom tokom vojne diktature u Argentini (1976 – 1983).

Žene Srebrenice su izrazile iskreno saosećanje sa argentinskim Majkama, kao i duboku tugu što nisu našle svoje najbliže, jer kako je objašnjeno u filmu, vojna hunta je kosti ubijenih bacila u okean.

Ramiz, jedini muškarac među nama, čitao nam je svoje pesme.

Jutarnja kafa 16. aprila. Razgovaram sa ženama Srebrenice koje su u međuvremenu pristigle. Ispričala sam im kako sam u Beogradu nešto posle ponoći 10. jula 1995. slušala radijskog reportera koji se javljao preko radio amatera, jer nisu imali struju iz nekog podruma u Srebrenici, bio sav usplahiren, opisao situaciju i rekao da „nije siguran da li će sutra moći da se javi“. Po tome kako je opisao stanje, znala sam da tim ljudima nema spasa. Tada sam otplakala Srebrenicu. Kad sam završila priču, žena koja me pažljivo slušala, rukom je pritisla grudi, tiho prozborila: „To je bio moj sin“. Majka se zove Hajra, a sin Nihad Nino Ćatić.

Ustala sam, zagrlila je i zajedno smo otplakale, a zatim mi je poklonila knjigu pesama njenog sina. Ponovo sam otplakala Srebrenicu. Poklanjam vam jednu Ninovu pesmu iz knjige: „Kasaba nova-Kamenica/i Zvornik i Vlasenica/Daleko je oaza Srebrenica/Stranci gaze tvoja polja/ Izrod vlaški spali tvoje cvijeće/ Al' će doći proljeće/I vama će pokloniti cvijeće“.

Prikazale smo dokumentarni film ŽuC-a „Žene zajedno grade mir“ o istoimenom skupu Žena u crnom i žena Srebrenice, decembra 2011. godine u Lukavcu, pored Tuzle.

Razgovarale smo o ženskom prijateljstvu kao politici mira, o odgovornosti žena u izgradnji mira, ali i o neodgovornosti političari/ki...

Zajedno smo krenule u posetu grobovima dece ubijene 25. maja 1995. na tuzlanskom korzou, a posle toga smo položile cveće, na Kapiji u centru Tuzle, mestu stradanja mladih na Dan mladosti nekadašnje SFRJ.

Zapisala: Mara Bašić

Zločinački državni projekat Srbije

„Agresija na Republiku BiH je bila sastavni deo Miloševićeve državne politike. U ime te politike i genocidnog projekta Velike Srbije, okupirana je BiH, a Bošnjaci ubijani, proterivani i odvođeni u konclogore zbog nacionalne i verske pripadnosti i zauzimanja njihove zemlje, pljačkanja imovine, te zatiranja njihovih kulturnih i civilizacijskih tekovina“, saopštile su Žene u crnom 5. aprila.

U saopštenju se nastavlja: „Te 1992. godine od aprila do oktobra, počinjeno je gotovo 70% svih progona i ubistava na prostoru BiH. Zločinački čin agresije je utemeljen, pre svega na srpskom, ali i na hrvatskom velikodržavnom projektu i imao je za cilj zauzimanje Republike BiH kao države, te 'konačno rešenje' muslimanskog pitanja – istrebljenje Bošnjaka ili njihovo svođenje na beznačajnu etničku grupu. U funkciji tih zločinačkih aktivnosti poslušno su se, kao saradnici i izvršioци, pridružio iz BiH - Hrvatska zajednica Herceg-Bosna, Republika Srpska i Autonomna pokrajina Zapadna Bosna i iz Hrvatske - Republika Srpska Krajina. Za istrebljenje bošnjačkog naroda postojali su zločinačka namera i genocidni plan (postoje, pored ostalog, naredbe za izvršenje genocida, uključujući i formiranje konclogora)“, ističe se u saopštenju.

Žene u crnom podsećaju da je „nakon priznanja SR BiH kao nezavisne države, 6. aprila 1992. godine usledila srpska opsada Sarajeva koja je trajala 1.475 dana, tokom koje je ubijeno više od 10.000 odraslih i više od 500 dece. Nešto ranije, 1. aprila su srpske paravoјne snage, uz pomoć JNA (učestvovao je Užički korpus), zauzele najpre Bijeljину, a potom i druge opštine u Podrinju (istočna Bosna). U Bijeljini je ubijeno više od hiljadu civila nesrpske nacionalnosti, a od 37.000 nesrba, proterano je 35.000. To je bila samo generalna proba za vojne akcije i zločine u ostalim gradovima. Zločinačka taktika je bila uvek ista: u Brčkom, u severnoj Bosni - ista kao i ona u Zvorniku, u istočnoj Bosni, te Prijedoru, u zapadnoj Bosni – genocidno čišćenje nesrpskog stanovništva i voјni napadi koji su bili koordinirani, planirani i predvidivi. Tri godine kasnije, u Srebrenici je ubijeno više od 8.000 Bošnjaka. Bio je to najveći zločin posle Drugog svetskog rata. Bosna i Hercegovina i sigurna zona UN - Srebrenica su postali simboli stradanja bošnjačkih civila. Genocid u Srebrenici je predstavljao konačan dokaz ljudske degradacije i definitivno sramotan poraz ljudskog morala i zaštite ljudskih prava“, konstatuju Žene u crnom 5. aprila.

Žene u crnom su protestnim stajanjem 6. aprila u 13 časova na Trgu Republike u Beogradu obeležile dvadesetogodišnjicu početka oružane agresije na BiH. Smisao akcije je podsetiti na činjenice o korenima, uzrocima i ciljevima srpskog velikodržavnog projekta i pozvati na prekid sa lažima, obmanama i falsifikatima i menjanjem karaktera događaja u

BiH („agresija“ se zamenjuje „građanskim ratom“, a „genocid“ „masovnim zločinom“), zbog gotovo stotinu hiljada žrtava u BiH i mogućnosti da se zločini koji nisu priznati i osuđeni, ponovo izvrše. Sa protestne akcije je poručeno da žrtve rata ne smeju biti zaboravljene, a Srbija da zabija glavu u pesak. Aktivistkinje i aktivisti „Žena u crnom“ držali su transparente na kojima su bila ispisana imena mesta i logora gde su bili zločini nad Bošnjacima, Hrvatima i Srbima.

Romkinje sa zaštitnikom građana

Goran Bašić, zamenik zaštitnika građana/ombudsman posetio je 29. marta Udruženje Roma u Novom Bečeju. Inicijatorke posete su beogradske Žene u crnom. Sastanku je prisustvovalo 27 Romkinja iz romskog naselja Begej u Novom Bečeju, tri saradnice zamenika zaštitnika građana i tri predstavnice Žena u crnom. Na sastanku je zameniku ombudsmana Srbije izneto šest pritužbi građanki. Prva pritužba je ona samohrane majke četvero maloletne dece, koja žive u lošem stanu. Jedno dete je prošle godine dva puta ujeo pacov. Žena je dobila materijal za sanaciju stana u vrednosti od 70.000 dinara, ali sav građevinski materijal još nije dobila.

Druga je pritužba žene koja dobija polovinu invalidske penzije, a ni u jednom rešenju ne piše po kom osnovu je određena ta visina penzije. Treća je pritužba žene koja je tražila socijalnu pomoć tokom cele godine, a dobila rešenje da će je primati devet meseci. Četvrta je pritužba majke dvoje učenika osnovne škole koji nisu dobili besplatne knjige, iako žena prima samo socijalnu pomoć.

Peta je žalba korisnice socijalne pomoći, koja je dobila opomenu pred tužbu za utrošenu vodu, koju ne može da plati, jer je njena socijalna pomoć 4.000 dinara. Šesta je pritužba samohrane majke dvoje maloletne dece kojoj je isključena struja zbog dugova, a za uključenje se traži da uplati 70% duga. I ona sa decom živi od socijalne pomoći.

Problem je i najava JP „Komunalac“ da će isključiti vodu čitavoj ulici u romskom naselju zbog dugovanja, iako stanovnici ulice žive od socijalne pomoći. Zamenik zaštitnika građana se obavezao da kontaktira JP „Komunalac“ radi nalaženja rešenja. Slično rešenje će se potražiti i za neplaćenu struju.

Prisutne su se žalile na diskriminatorno ponašanje socijalnih radnica prema pripadnicama nacionalnih manjina, posebno prema Romkinjama i neprofesionalnom ponašanju lekara opšte prakse u Domu zdravlja Novi Bečej.

Staša Zajović, koordinatorka Žena u crnom ukazala je na ogromne svakodnevne probleme romske zajednice u Srbiji.

Kontejneri i birači

Žene u crnom su se 9. aprila priključile saopštenju Koalicije protiv diskriminacije kojim je najoštrije osuđeno „rasističko nasilje u Resniku“, beogradskom naselju 8. aprila zbog najavljenog preseljenja Roma/kinja u ovo, iz neformalnog, takođe beogradskog naselja Belvil. „Istovremeno, koristimo priliku da ukažemo na ozbiljnost ovog problema, kao i da onima koji su odgovorni za njegovo produbljivanje poručimo da moraju da preuzmu odgovornost za populističke izjave koje ohrabruju

rasističko nasilje. Rasizam u značajnoj meri ohrabruju populističke izjave političara koji na antiromskom sentimentu sakupljaju jeftine političke poene", kaže se u saopštenju.

U saopštenju se između ostalog kaže: „Ističemo da se rasistički napadi retko procesuiraju, odnosno da se mržnja kao motiv počinioca retko uzima u obzir, a kazne koje se tom prilikom izriču su uslovne ili ispod zakonskog minimuma. Ovo možemo da ilustrujemo izuzetno zabrinjavajućom činjenicom da su šestorica vinovnika višednevnog rasističkog nasilja u selu Jabuka 2010. godine osuđeni na uslovne kazne. Oonavljam da kontejneri nisu adekvatno rešenje, ne samo zato što ne mogu da obezbede osnovne materijalne uslove za život dostojanstven čoveka, već i zato što segregirana kontejnerska naselja ne doprinose suštinskoj integraciji Roma/kinja i ne promovišu interkulturalnost i suživot različitih etničkih grupa", rečeno je.

Na kraju saopštenja se zahteva da se „počinioci ovog nasilja procesuiraju, da predstavnici vlasti nedvosmisleno osude ovakvo ponašanje, a od onih koji mesecima šire rasističke poruke tražimo da preuzmu odgovornost za posledice svojih izjava“.

Saopštenju Koalicije protiv diskriminacije pridružilo se još pet nevladinih organizacija.

Sudbina Roma

„Šta će se desiti sa nama, šta će se desiti sa porodicama sa juga, sa decom, bolesnima i nepokretnima – ništa nismo mogli da čujemo.“ (Stanovnik Belvila)

Žene u crnom su jedna od devet organizacija za zaštitu ljudskih prava iz Srbije koje su 25. aprila izvestile da će vlast Beograda od 26. aprila iseljavati romske porodice iz neformalnog naselja Belvil. To je sedamnaesto iseljenje u periodu malo dužem od dve godine. Potpisnice saopštenja upozoravaju da je iseljavanje „suprotno međunarodnim standardima ljudskih prava koji obavezuju Republiku Srbiju“. To argumentuju nepostojanjem akcionog plana za sprovođenje iseljenja i netransparentnim postupanjem Grada; odsustvom adekvatnih konsultacija sa stanovnicima naselja;

Konstatacijom da su standardi za zatvorski smeštaj adekvatniji od onih koje grad nudi stanovnicima Belvila; neadekvatnim lokacijama za alternativni smeštaj; odsustvom prava na adekvatan pravni lek; odsustvom razumevanja inkluzije Roma kod gradskih vlasti; odsustvom aktivnosti organa Reblike Srbije u priprema za iseljenje naselja Belvil“. U saopštenju se „najoštrije osuđuju teška kršenja ljudskih prava stanovnika neformalnih naselja koja Grad Beograd sprovodi i pozivaju vlasti da hitno obustave“ sve što se sprovodi uz nepoštovanje ljudskog dostojanstva i u suprotnosti je sa dokumentima i preporukama međunarodnih organizacija – pre svega Ujedinjenih nacija i Evropske unije.

Stari zločini, ista patnja

Amnesty International je jedna od mnogih organizacija i institucija koja je dokumentovala na stotine slučajeva žena i djevojčica koje su silovane tokom sukoba. Ova organizacija već godinama poziva vlasti BiH da one koji su odgovorni privede pravdi, a da preživjelima omogući reparacije.

Vlada BiH je 2010. godine preduzela niz obaveza u nastojanju da osigura pristup pravdi, istini i reparaciji za preživjele zločina seksualnog nasilja. Jedna od njih je bila usvajanje programa za žene žrtve seksualnog nasilja u sukobu i van njega, inicijativa kojoj je cilj bio da se poboljša zdravstveni, socijalni i ekonomski položaj i da se umanju stigmatizacija s kojom se suočavaju. Prema Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH, ovaj program, kada bude usvojen, trebalo bi da poboljša pristup i kvalitet usluga za preživjele silovanja u ratu u onim općinama u kojima većina žrtava i danas živi.

Amnesty International pozdravlja obaveze koje je Vlada BiH preuzela, ali i dalje ostaje duboko zabrinuta što nijedna od njih nije izvršena ili primjenjena.

Tokom sukoba u Bosni i Hercegovini (BiH) od 1992- 1995. silovano je na hiljade žena i djevojčica, mnoge od njih sistematski i u više navrata. Uprkos jake međunarodne reakcije i velike medijske pozornosti, u BiH je učinjeno veoma malo kako bi preživjeli ostvarili pravo na pravdu, istinu i reparaciju. Iako većina počinitelja nikada nije izvedena pred lice pravde, oni koji su preživjeli ove zločine još uvijek pokušavaju da izgrade svoje narušene živote.

“Nije ih [političare] briga za nas. Previše su zauzeti igranjem političkih igara. Šta je s nama?” (S).

Na osnovu međunarodnog prava država je odgovorna da garantuje pravo na pravdu, istinu i reparaciju. Lokalne vlasti u BiH u imaju obavezu da izvrše sprovođenje sve što je neophodno kako bi se osiguralo uživanje ovih prava, uključujući zdravstvene usluge i pristup sistemu krivičnog prava.

Zbog izostanka napretka, Amnesty International je odlučila da ispita situaciju u onom dijelu zemlje gdje živi veliki broj preživjelih koji pokušavaju da ostvare pristup pravdi i reparaciji putem lokalnih vlasti. Ovaj se izvještaj usredsređuje na Tuzlanski kanton i probleme tamošnjih preživjelih. Amnesty International je odabrala Tuzlu kao centar za svoja istraživanja zbog dugogodišnje saradnje sa lokalnim grupama za ženska prava sa bogatim iskustvom koje su godinama radile sa preživjelima. Zato su mnoge žene bile spremne da govore za Amnesty International. Ova svjedočenja jasno potvrđuju kako se uskraćivanje prava na pravdu, istinu i reparaciju nepovoljno odrazilo na sve aspekte njihovih života. Žene su govorile za Amnesty International o svojem iskustvu: kako su pokušavale da dođu do pravde na sudovima, da ostvare svoja osnovna prava, naročito u zdravstvenoj zaštiti, i da im se zvanično prizna status civilnih žrtava rata. Tokom rata, preživjele koje su intervjuisane u Tuzli bile su podvrgnute mnogobrojnim zločinima iz međunarodnog prava, kao što su silovanje i drugi oblici seksualnog nasilja. Bile su podvrgnute seksualnom ropstvu, prinudnom nestanku i proizvoljnom pritvaranju. Iznad svega, bile su izložene traumi zločina koji su počinjeni nad njihovim najmilijima. Mnoge od ovih žena još uvijek žale članove porodice koji su ubijeni ili nestali tokom sukoba. Sudbina mnogih nestalih još je nepoznata. Većina žena je sada na čelu svojih porodica, jer su izgubile

partnere u ratu i snose odgovornost za dobrobit preostalih članova porodice. One su često jedine u porodici koje imaju neki prihod, obično socijalnu pomoć ili državnu penziju.

Tokom cijelog rata, na hiljade Bošnjaka je protjerano, ili primorano da napuste teritorij koji je bio pod kontrolom srpskih snaga. Mnogi su našli utočište u Tuzli, najbližoj "sigurnoj zoni". Mnogi su tamo ostali nakon sukoba budući da nisu mogli da se vrate kućama.

U novembru 2011, Amnesty International je posjetio Tuzlu i razgovarao sa preživjelim, predstavnicima pravosudnih organa i lokalne policije, centrima za socijalni rad i mentalno zdravlje i Komisijom za jednakopravnost spolova Skupštine Tuzlanskog kantona. Razgovarali smo i sa ženskim organizacijama, udruženjima preživjelih i organizacijama za ljudska prava.

Amnesty International je intervjuisao 24 žene u Tuzli. Mnoge od njih organizacija je intervjuisala 2009. (kao što je opisano u izvještaju Čija pravda? Žene Bosne i Hercegovine još čekaju).

One su preživjele silovanja, druge zločine seksualnog nasilja i mučenje u gradovima na istoku RS, a to su Zvornik, Liplje/ Salihovići, Bijeljina, Vlasenica, Bosanski Šamac, Bratunac, Srebrenica i Potočari. Najmlađa je imala 14 godina kada je silovana, najstarija je bila u poznim 60-im. Većina ovih žena sada živi u Tuzlanskom kantonu. Premda su i muškarci i žene bili podvrgnuti seksualnom nasilju tokom rata, ovaj izvještaj se ne bavi iskustvima preživjelih muškaraca, jer se istraživanje Amnesty International trenutno usredsređuje na praćenje žena koje su intervjuisane 2009. Međutim, organizacija smatra da bi istraživanje koje bi se bavilo preživjelim muškarcima bilo izuzetno korisno.

Amnesty International nije razgovarao sa preživjelim silovanja i drugih zločina seksualnog nasilja među bosanskim Srbima. Veoma je teško za žene Srkinje da se pojave i otkriju da su i one preživjele zločin seksualnog zlostavljanja tokom rata budući da se ova činjenica uglavnom osporava. Ovo im dodatno otežava ispunjavanje njihovih prava ili prihvatanje njihovog iskustva.

Niti jedan od direktnih počinitelja zločina nad ovim ženama koje je intervjuisao Amnesty International nije priveden pravdi. Postoji nekoliko razloga za ovo, uključujući uporno poricanje političara da su zločini počinjeni, naročito u RS kao i nedostatak političke volje. Pored toga, BiH ima složen pravni sistem s vrlo ograničenim resursima. To je dovelo do velikog kašnjenja u privođenju pravdi odgovornih za zločine na osnovu međunarodnog prava.

Sada je BiH podijeljena na dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republiku Srpsku (RS). Treće područje na sjeveru zemlje, Distrikt Brčko, ima poseban status.

FBiH se dalje dijeli na 10 kantona. Svaki entitet i kanton ima jaku autonomiju, sa vlastitom vladom, pravosuđem i zakonodavstvom i svakim od njih dominiraju političke stranke koje su centrirane oko jedne ili druge glavne etničke grupe. Tuzla, koja se nalazi u FBiH, treći je najveći grad u BiH i glavni grad Tuzlanskog kantona. Kao i svi kantoni u BiH, Tuzla ima svoj parlament, vladu i pravni sistem. Još prolazi kroz poslijeratnu tranziciju, privreda kroz poteškoće a nezaposlenost je vrlo visoka, otprilike 37 posto.

Od desetine hiljada navodnih zločina seksualnog nasilja nad ženama, manje od 40 slučajeva je krivično procesuirano pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju u Hagu (Tribunal) ili sudovima u BiH od 1995. Na državnom i entitetskom nivou, prema Državnoj strategiji za rad na

predmetima ratnih zločina usvojenoj 2008., Odjel za ratne zločine Državnog suda BiH u Sarajevu odgovoran je za procesuiranje "najsloženijih" predmeta zločina po međunarodnom pravu a koji su počinjeni za vrijeme sukoba. Slučajevi višestrukog ili sistematskog silovanja ili uspostavljanja logora gdje su žene bile silovane su kategorizirani kao "složeni". Trenutno ima samo oko 130 takvih predmeta koje Ured državnog tužilaštva aktivno krivično goni. Entitetski sudovi su odgovorni za krivično gonjenje "manje složenih" slučajeva kao što su pojedinačni slučajevi silovanja. Predmeti ratnih zločina su 2010. godine na entitetskom nivou raspoređeni prema mjestu gdje su zločini počinjeni kao dio inicijative da se uskladi rješavanje broja predmeta širom BiH. Istovremeno je započelo relociranje predmeta na nivou države i entiteta na osnovu njihove složenosti. Iako ove inicijative imaju za cilj rješavanje nagomilanog broja predmeta ratnih zločina, u Tuzli žrtve silovanja tokom rata još čekaju na novi pomak u rješavanju svojih slučajeva.

U tuzlanskom kantonu do juna 2010. bilo je šest neriješenih predmeta zločina seksualnog nasilja navodno počinjenog u sjeveroistočnoj BiH koji su registrovani u Tužilaštvu Tuzlanskog kantona. Kao posljedica redistribucije predmeta 2010. neki od ovih zločina koji nisu počinjeni u Tuzlanskom kantonu prebačeni su u Sarajevo i Istočno Sarajevo. Pored toga, četiri "složena" predmeta poslana su u Ured državnog tužioca. Do marta 2012. Tužilaštvo za Tuzlu istražuje jedan predmet zločina seksualnog nasilja počinjenog tokom rata. Nekažnjivost zločina seksualnog nasilja počinjenih tokom rata u BiH pogoršana je nedostatkom sredstava i odgovarajućih kapaciteta. Neki preživjeli ne žele da svjedoče javno, a za one koji su voljni svjedočiti lokalni sudovi nemaju osnovne resurse i kapacitete uz pomoć kojih bi se spriječile dodatne traume. Amnesty International je posjetio Kantonalni sud u Tuzli, koji nije bio opremljen neophodnim sadržajima kao što su videolink tehnologija, odvojene prostorije za ispitivanje svjedoka ili odvojeni ulazi za svjedoke i optuženike. Amnesty International međutim zapaža da je tuzlanski tužilac uvidio potrebu za većom psihološko-socijalnom podrškom svjedocima u sudu. "Važno je da se uspostavi odnos povjerenja sa žrtvom. Oni moraju da učestvuju u procesima i moraju da budu informisani, inače se osjećaju iskorištenim. Usluge podrške svjedocima, uključujući psihološko savjetovanje su od izuzetne važnosti".

U Tuzli ovu podršku formalno pruža NVO Vive Žene jer lokalnom Centru za socijalni rad, čiji je ovo resor, nedostaju kapaciteti i neophodna stručnost. Amnesty International je zabrinut što je procesuiranje malog broja predmeta zločina seksualnog nasilja iz sjeveroistočne BiH od strane BiH sudova prouzrokovano kombinacijom faktora. Nedostatak infrastrukture i resursa da bi se istražili i procesuirali predmeti na entitetskom nivou odvrća preživjele od svjedočenja i otežava tužitelju da dovrši istragu. Izjave preživjelih su često jedini dokaz dostupan u krivičnom gonjenju pojedinaca koji su optuženi za silovanje u ratu. Ali mnoge žrtve koje su voljne da svjedoče nisu u stanju da identifikuju počinitelja po imenu. To zauzvrat može otežati hapšenje počinitelja. Ovi problemi su još složeniji zbog činjenice da ima vrlo malo smjernica i obuke za istražitelje i tužitelje koji se bave slučajevima seksualnog nasilja u ratu na entitetskom nivou. Amnesty International je također zabrinut što mali broj predmeta koji je izveden pred sud ne može biti riješen bez zvaničnih smjernica kako treba da se vrši selekcija i kako da se da prioritet predmetima seksualnog nasilja kako bi se istražili i procesuirali.

Za žene intervjuisane od strane Amnesty International, ovi problemi i neuspjesi su uvećani nedostatkom informacija o napretku u istrazi njihovih slučajeva. Nekažnjavanje počinitelja sprječava pristup pravdi preživjelih. Lokalna ženska organizacija Vive Žene je 2003. godine dokumentovala

svjedočenja 35 žena iz sela blizu grada Zvornika. Prema ovim ženama, 1992. godine paramilitarne grupe iz Srbije i lokalni seljani bosanski Srbi pritvorili su ih sa više od 400 drugih Bošnjaka u nekoliko kuća u selu. Preživjeli kažu da je oko 120 žena i djevojčica pritvoreno u ovim kućama gdje su silovane, često u više navrata i podvrgnute su drugim aktima mučenja kao i uskraćenju hrane; 27 ljudi je ubijeno. Nakon dvije sedmice oslobodili su ih muškarci iz sela koji su se krili u obližnjim šumama. Preživjele su rekle Amnesty Internationalu da su dale izjave o svom iskustvu istražiteljima Tribunala 1995. Za mnoge od ovih žena ovo je bio veoma težak proces, a njih Tribunal nikada nije ponovo kontaktirao. Njihove je izjave Tribunal proslijedio u tuzlanski sud od strane. Tužiteljka u Tuzli je rekla Amnesty International-u da ona nije istraživala žalbe, ali da je 2007. od nje zatraženo da ih proslijedi odjelu za ratne zločine u Sarajevu jer je to bio "vrlo osjetljiv" predmet sa velikim brojem žrtava i počinitelja. 2009. su mnoge preživjele žene ponovile svoje izjave državnom tužiocu BiH. Međutim, do novembra 2011. niko nije informisan o napretku u ovom predmetu. One ne znaju da li je bilo napretka u privođenju počinitelja pravdi u tri različita suda.

Seljani zarobljeni i mučeni u svojim kućama.

I. je živjela u selu blizu Zvornika. Bila je trudna i imala je jednogodišnjeg sina kada je rat počeo. Njen je muž radio u Hrvatskoj. Kada su srpske paramilitarne jedinice okupirale selo ona je uspjela da pobjegne i krila se u šumi skoro godinu dana sa drugim seljanima. Međutim, u januaru 1993. bili su iscrpljeni i bilo im je hladno pa su hodali u pravcu Tuzle u potrazi za hranom i skloništem. I. je nosila svog sina ali se odvojila od grupe i onesvjestila. Probudila se u bolnici u Zvorniku okružena srpskim vojnicima. Ne može da se sjeti kako se našla u toj bolnici. Rekli su joj da joj je sin mrtav ali ga nikad nije vidjela i još ne zna kako je umro. U to vrijeme je bila u osmom mjesecu trudnoće. Rekla je Amnesty international-u da su je vojnici u bolnici mučili i da je zbog jakih batina izgubila bebu. Poslije su je držali u tajnom pritvoru u tri različita logora u Zvorniku i Bijeljini gdje su je u više navrata silovali. Konačno je oslobođena u razmjeni zarobljenika. Otišla je u Tuzlu gdje se kasnije ponovo sastala s mužem. Imala je dvoje djece poslije rata. Oni su sada tinejdžeri. Kao posljedica iskustva u ratu, uključujući mučenje, ona sada ima hronične zdravstvene probleme, ali ostaje glavni hranilac svojoj djeci, mužu i njegovim roditeljima. Mora da radi naporno na njihovom malom komadu zemlje kako bi opskrbila porodicu. Pokušala je da se vrati u svoje selo ali bilo je previše traumatično pa se vratila u Tuzlu. Kaže da nikada ne želi da se vrati tamo: "Ne bih mogla da im ponovo prepustim svoju djecu. Želim da budem sigurna da će moja djeca živjeti bolje od mene. Želim da sami izaberu kako će živjeti." Priča osobe I: "Ja jesam preživjela. Ali samo ja znam kako. Jako je teško živjeti, ali moram da živim i činim sve što mogu. Ali moramo da se borimo za svoja prava. Ne možemo da čekamo da nam neko pomogne. Jednostavno je to tako."

Prema međunarodnom pravu BiH ima obavezu da obezbijedi reparaciju za štetu počinjenu ratnim zločinima, kao i da obezbijedi pristup pravdi na sudovima. Pravosudni sistem u BiH uglavnom nije uspio da žrtvama silovanja u ratu pruži pravdu. Država također nije uspjela da im obezbijedi odgovarajuću reparaciju uključujući restituciju, kompenzaciju, rehabilitaciju, zadovoljštinu i garanciju neponavljanja. Nema sveobuhvatnog programa reparacije u BiH. Dok je u RS i Distriktu Brčko preživjelima silovanja u ratu praktično uskraćen pristup značajnijoj reparaciji, u FBiH zakonski okvir obezbjeđuje nekima od njih pristup ograničenim mjerama reparacije. U FBiH, preživjeli silovanja mogu da zatraže da im se prizna status civilnih žrtava rata na osnovu zakona koji se zasniva na socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i porodica s djecom (Zakon o civilnim žrtvama rata).

Dobijanje statusa civilne žrtve rata je oblik zvaničnog priznanja za zločine koji su počinjeni nad žrtvama i uticaja ovih zločina na njihove živote. Ovaj status donosi izvjestan broj beneficija, uključujući pravo na mjesečnu penziju. (Međutim, uvijek postoji strah da će je izgubiti jer Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka, koji podupiru BiH ekonomiju, kažu da Vlada mora da umanji izdavanja iz socijalnog budžeta kako bi mogla da dobije nove kredite). Preživjeli silovanja u Tuzli koji imaju status civilnih žrtava rata trenutno primaju oko 500 KM (€255) mjesečno. Za većinu, ovo je jedini izvor prihoda. Civilne žrtve rata imaju pravo na druge beneficirane naknade, kao što su zdravstvena zaštita, pravo na stan, strukovno usavršavanje i pravnu pomoć. Kantonalni centri za socijalni rad odgovorni su za ove usluge.

Međutim, ima ozbiljnih propusta inedosljednosti u primjeni Zakona o civilnim žrtvama rata u Tuzli. Ima nekoliko razloga za ove propuste, uključujući lošu ekonomsku situaciju u zemlji, neodgovarajuće resurse za javne usluge, nedostatak odgovarajuće obuke, nejasnoće u primjenjivim zakonima i politička situacija koja se ne mijenja. Obim ovih propusta nije jasan: BiH vlasti nisu sakupile informacije da li lokalne institucije imaju kapacitete da obezbijede ove usluge a nisu im dale smjernice kako da se primjene postojeći zakoni. Dobiti status civilne žrtve rata je veoma važno za preživjele kao oblik simboličnog priznanja zločina koji su počinjeni nad njima. Međutim, ono što ih najviše brine je da čak i sa ovim statusom neće moći da primaju beneficije koje im pripadaju – naročito zdravstvene usluge i propisane lijekove.

“Mnoge preživjele ... zarobljene su u prošlosti ...Pokušavamo da im pomognemo kako bi pronašle put ka sadašnjosti i imale pozitivne poglede na budućnost.”, kaže Teufika Ibrahimfendić, psihijatrica koja radi za VIVE žene.

Reparacija se odnosi na konkretne mjere koje se moraju preduzeti kako bi se riješile patnje preživjelih i žrtava teških povreda međunarodnog humanitarnog prava. Reparacija je namijenjena kao pomoć žrtvama kako bi ponovo izgradili svoje živote i imali pristup pravdi.

“Znamo da zakon kaže da imamo pravo na zdravstvenu zaštitu, ali u praksi centri za socijalni rad ne priznaju ovo pravo. Imam status civilne žrtve rata ali niko to ne priznaje. Dobila sam samo zdravstveno osiguranje kada sam primila invalidsku penziju.” (Z.)

Zakon o civilnim žrtvama rata kaže da civilne žrtve rata imaju pravo na pomoć u ostvarivanju zdravstvene zaštite, pa ipak sve žene s kojima je razgovarao Amnesty International imaju problema da dobiju medicinsku uslugu koja im je potrebna. Moraju da imaju zdravstveno osiguranje kako bi mogle da dođu do neophodnih usluga i lijekova. Većina žena s kojima je Amnesty International razgovarao nema zdravstveno osiguranje na osnovu statusa civilne žrtve rata. Neke žene imaju zdravstveno osiguranje preko svojih muževa ili kao dio drugih prava na benefiicijske naknade. Druge nemaju ništa, osim vrlo ograničenog i neodgovarajućeg pristupa zdravstvenoj zaštiti. Preživjele nastavljaju da pate od ozbiljnih fizičkih posljedica i psiholoških simptoma jer su silovane tokom sukoba. Tu spadaju posttraumatski stres, visok nivo uznemirenosti, seksualno prenosive bolesti, hronična anemija, kolitis, visok pritisak, dijabetes, jaki bolovi u zglobovima, glavobolje i nesаница.

“Sjećam se svega a voljela bih da se ne sjećam. Sjećam se mučenja. Tukli su me dok više nisam bila u stanju da ustanem. Oni [vojnici koji su je držali] bi došli i odveli me [u sobu] nasamo sa [počiniteljem]. Bila sam tamo tri mjeseca. Nisam znala gdje su mi djeca. Sanjam svake noći o tome šta se dogodilo. Čak i uz pomoć tableta imam te snove.” (M., koja sada živi u Zvorniku)

Medicinsko osoblje u Centru za mentalno zdravlje u Tuzli reklo je Amnesty Internationalu da oni ponekad upućuju pacijente bez zdravstvenog osiguranja na NVO, kao što su Vive Žene, budući da Centar ne može da ih liječi bez osiguranja. Direktor Centra nije mogao da pruži informacije o broju preživjelih koje centar liječi i broju koji se upućuje na NVO po ovom osnovu, budući da ne prikupljaju ovu vrstu podataka. Amnesty International smatra da je prikupljanje ovakvih podataka ključno za vlasti kako bi procijenile i odgovorile na potrebe preživjelih.

“Ovo je naš najveći problem [nedostatak zdravstvenog osiguranja]. Pokušavamo da pomognemo ... ali u mnogim slučajevima moramo da uskratimo dugoročno liječenje pacijentima koji nemaju osiguranje. Teško nam je da uskratimo pomoć. Imamo pred sobom osobu i znamo kako da joj pomognemo ali ne možemo.” (Psihijatar u Zdravstvenom centru za mentalno zdravlje u Tuzli.)

Većina žena s kojima je Amnesty International razgovarao ne može sebi da priušti da plati za propisane lijekove bez obzira da li imaju ili nemaju zdravstveno osiguranje. “Kada imam novca mogu da kupim lijekove. Kada nemam novca, moram da živim bez njih.” (H.)

Osnovno zdravstveno osiguranje daje pacijentima pravo na povrat novca za dva njihova najjeftinija lijeka. U prosjeku, žene uzimaju barem pet propisanih lijekova dnevno. One obično plaćaju između 100-150 KM za lijekove što je oko 25 posto njihovog mjesečnog prihoda.

Rehabilitacija je jedan od priznatih vidova reparacije na koju preživjeli imaju pravo na osnovu međunarodnog prava, a uključuje pristup medicinskoj i psihološkoj pomoći.

“Morala sam da se vratim [u Zvornik] Nisam imala gdje da živim i nisam umjela da se snađem u birokratiji. Vratila sam se u kuću svog sina. Živim s njim, njegovom ženom i njihovom petogodišnjom kćerkom. Jedva preživljavamo. Živimo od moje penzije [primanja koja dobija na osnovu statusa civilne žrtve rata]. Moj sin i njegova žena nemaju prihode i nemaju mogućnosti da se zaposle. Ali ja nemam ovdje zdravstveno osiguranje pa moram da putujem 100 km do Tuzle da vidim ljekara i da pohađam terapiju u Vive Žene.” (M. koja se vratila u Zvornik iz Tuzle, gdje je bila registrovana kao interno raseljeno lice).

Sukob je stvorio više od 2 miliona izbjeglica i interno raseljenih lica. Prema entitetskim zakonima, interno raseljena lica imaju pravo na specijalan status i izvjesne beneficije sve dok im se ne omogući „siguran i dostojanstven“ povratak u predratne kuće. Kada više nema prepreka njihovom povratku, očekuje se da se vrate u svoj grad ili selo. Tog trenutka im prestaje status raseljenih i gube sve beneficije u vezi sa tim, uključujući zdravstveno osiguranje. Od njih se očekuje da se prijave u mjestu povratka zbog čega postaju ovisne o lokalnim službama. Da li će dobiti pravo na zdravstveno osiguranje zavisi od toga da li su zaposleni ili da li im je priznat status socijalno ugroženih lica. Ni jedna od beneficija socijalne skrbi koja im je pripadala u FBiH, uključujući i one u vezi sa statusom civilne žrtve rata, vlasti u RS ne poštuju. Propust BiH vlasti da procesuiraju ove zločine i da stanu na kraj nekažnjivosti sprječava mnoge žrtve da se vrate. Povratak znači mogućnost da dok hodaju ulicom susretnu ljude za koje vjeruju da su počinili zločine nad njima. Preživjele se također plaše da će povratak izazvati rizik dodatnih trauma i pogoršati njihovo već ionako loše psihičko stanje. Neke preživjele koje su se vratile u RS rekle su Amnesty International-u da je povratak pogoršao njihove simptome posttraumatskog stresnog poremećaja.

“ Živim u strahu za život i svakim danom se osjećam sve gore. Ne mogu da spavam. Kada padne

mrak, gledam kroz prozor. Plašim se da će se vratiti po nas. Mogu da se smirim i preživim dan ako uzmem lijek. Pokušavam da ne izlazim iz kuće da ih ne bih vidjela [počinitelji žive u njenom selu.]

Psihijatar mi je rekao da bi bilo bolje za mene ako bih mogla da se vratim u Tuzlu, ali ne mogu.” (M.)

Zbog svih ovih razloga mnoge žene bi radije ostale u Tuzli kao raseljena lica nego da se vrate u svoje zajednice u RS, čak i ako im status nije stalan i plaše se da će uskoro biti prisiljene da se ionako vrate.

Postojeći zakon ne pruža alternativu za ljude koji ne mogu, ili odaberu da se ne vrate. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH pokušava da riješi ovaj problem kroz Revidiranu strategiju BiH za primjenu aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, koja je usvojena 2010. Međutim, nema iskrene političke volje da se primijeni inicijativa ministarstva ili da se pronađe drugo održivo rješenje.

Kao posljedica ovoga, mnoge preživjele ratnog zločina silovanja, bez obzira da li su se vratile u svoja mjesta ili su ostale u Tuzli, žive u stanju neizvjesnosti – u nemogućnosti da ponovo izgrade svoje živote jer im nedostaje pristup osnovnim socijalnim i ekonomskim pravima. Istovremeno, sve žive u strahu i nesigurnosti.

Preporuke

Amnesty International preporučuje da Tuzlanski kanton i općinske vlasti obezbijede preživjelima pravo na zdravstveno osiguranje i na odgovarajući standard medicinskog liječenja, uključujući lijekove; poboljšaju sredstva i kapacitete centara za socijalni rad i mentalno zdravlje, kako bi u potpunosti ispoštovali potrebe preživjelih seksualnog nasilja; osiguraju da se podaci o broju preživjelih, njihova socijalna i ekonomska situacija i njihove potrebe objedine.

Amnesty International preporučuje da vlasti na državnom i entitetskom nivou smjesta razviju i primijene program za žene žrtve seksualnog nasilja u sukobu i izvan, koji bi utvrdio i odgovorio na potrebe preživjelih i da im se pruži puna i efektivna reparacija; obezbijede da pravosudni sistem da prednost istragama i procesuiranju predmeta seksualnog nasilja počinjenog za vrijeme rata i da ima pune kapacitete i sredstva da to uradi odmah, objektivno i efikasno; obezbijede jednak pristup rehabilitaciji i drugim mjerama reparacija za civilne žrtve rata, kao što se zahtjeva na osnovu međunarodnog prava, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi i bez obzira gdje žive; da primijene Revidiranu strategiju BiH za primjenu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma; da osiguraju da se onima koji ne mogu ili odaberu da se ne vrate u svoja prijeratna prebivališta pronađe odgovarajuća alternativa; odobre odgovarajuća sredstva za NVO koje pružaju psihološku podršku preživjelima seksualnog nasilja.

Zaključak

Vlasti u BiH propustile su da priznaju prava žrtvama silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja za vrijeme rata i da im obezbijede pristup pravdi, istini i reparaciji. Stoga lokalne vlasti koje su odgovorne za pružanje usluga preživjelim, čak i u ograničenom obimu, nemaju dovoljno sredstava niti opremu potrebnu za pružanje ovih usluga. U nekim slučajevima, pružaoci usluga nemaju odgovarajuću obuku ili im nedostaje politička volja da obave poslove koje zakon od njih zahtijeva.

Gotovo dvije decenije poslije sukoba, Amnesty International je još jednom primoran da po-

zove vlasti na državnom i entitetskom nivou kako bi hitno riješile patnje preživjelih i zagarantovale pristup pravdi kao i potpunu reparaciju.

(Amnesty International je globalni pokret koji ima više od 3 miliona pristalica, članova i aktivista u više od 150 zemalja i teritorija koji vode kampanju da se okončaju teška kršenja ljudskih prava.

Vizija AI je da svaka osoba uživa sva prava sadržana u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i drugim standardima međunarodnih ljudskih prava. AI ne zavisi od bilo koje vlade, političke ideologije, ekonomskih interesa ili religije. AI se većinom finansira doprinosima članstva i putem javnih donacija)

.....

Izveštaj Amnesty Internationala „**Stari zločini, ista patnja: nema pravde za žrtve ratnih silovanja u sjeveroistočnoj Bosni i Hercegovini**“ predstavljen je 29. marta na konferenciji za novinare u Sarajevu.

Tijekom rata 1992-1995, Tuzla je bila „sigurno utočište“ za tisuće žrtava zločina seksualnog nasilja počinjenih od strane srpskih vojnih snaga. Mnoge žene ostale su tamo i nakon rata jer se nisu mogle ili htjele vratiti u svoje domove koji se danas nalaze na teritoriju Republike Srpske. Tek prije dvije godine, nakon dugotrajnih pritisaka lokalnih i međunarodnih udruga civilnog društva, uključujući i Amnesty International, Vlada BiH napokon se obvezala osigurati prava preživjelima donošenjem „Nacionalnog programa za žene žrtve seksualnog nasilja u toku i nakon rata“. Međutim, zbog političkog zastoja na državnoj razini, Program još nije dovršen i usvojen.

Žrtve ratnog silovanja ostale su bez pravde, sredstava za život i mogućnosti da se liječe, navodi koordinatorica kampanja za Balkan pri Amnesty International Elena Wasylew.

„Veliki broj njih nema nikakvo zdravstveno osiguranje i nijedna ne može da kupi ili plati lijekove koji im trebaju da bi preživjele svaki dan. Također je iznenađujuće da nakon toliko godina i dalje NVO, a ne nadležni organi vlasti, pružaju osnovnu pomoć ženama žrtvama“, kaže Wasylew.

Saja Čorić iz Udruženju žena Sumeja Gerc iz Mostara, priča: „Mi smo svjesni da se nikada nećemo izliječiti, ali ako nosimo ovako tešku košulju, onda bar da se naučimo da je nosimo. Iz našeg udruženja, nažalost, puno je žena već umrlo. Isto tako se radi o djeci koja su preživjela, bilo gdje - ne govorim sad samo o našem logoru nego s naše pozicije o svim ženama, mislim da bi trebalo da imaju adekvatnu zdravstvenu zaštitu. Mi nismo nosili oružje, u tome je poenta. Da smo nosili oružje, vjerovatno bi država više mislila o nama“.

Prema procjenama Vijeća Evrope, u BiH je tokom rata silovano između 20 i 50 hiljada žena. „U osam istraživanja, koliko ih je AI uradila po istom pitanju, u BiH ništa sem vlasti se nije promijenilo“, ističe Lejla Hadžimešić, istražiteljica AI za BiH. „Svjedoci imaju ključnu ulogu u predmetima silovanja, a protokom vremena žrtve stare i umiru“, naglašava Hadžimešić.

„Prolazi se kroz mukotrpne procedure dokazivanja, žrtve proživljavaju iste traume. Na kraju je rezultat naknada koja je u RS između 100 i 300, dok u Federaciji doseže do 560 KM. Sve ovisi, dakle, o tome gdje žrtva živi, u kojem entitetu“, navodi Maja Šošćarić, iz Udruženja građana „Žene ženama“.

„Kada smo radili zadnje istraživanje, išli smo u Bijeljinu, Zvornik i Bratunac sa namjerom da razgovaramo sa žrtvama srpske nacionalnosti jer smo čuli da ih tamo ima, i znamo da ih tamo ima. Međutim, niko nije bio spreman da razgovara sa nama, zbog toga što njihova prava kao žrtve nisu ispoštovana u RS. Čim se prava uskraćuju, znači da se njihov status ne prepoznaje“, kaže Wasylew.

Istražitelji AI o nalazima izvještaja informisali su i predstavnike vlasti na nivou BiH očekujući da predlože nove mjere kojima bi se ublažio nerad u proteklih 20 godina. No, niko nije preuzeo obavezu da bilo šta uradi u vezi s ovim pitanjem. Premda se radi o starim zločinima i istoj patnji - njihov je izgovor kako su novi u vlasti.

Asocijacija za sprečavanje nekažnjivosti napravila je izvještaj o problemima sa kojima se, 17 godina nakon kraja rata u BiH, suočavaju žrtve silovanja, seksualnog nasilja i torture, kao i porodice nestalih u periodu između 1992. i 1995. godine. Izvještaj je sačinjen u saradnji sa 11 udruženja žrtava sa područja cijele BiH, te nevladinih organizacija koje rade sa civilnim žrtvama rata.

Bosna i Hercegovina i 17 godina nakon rata nema tačne podatke o broju nestalih, silovanih i seksualno zlostavljanih osoba tokom devedesetih godina prošlog vijeka. Postoje nezvanični podaci kojima se svakodnevno manipuliše i koji se najčešće zloupotrebljavaju u političke svrhe.

To je razlog zbog kojeg je Asocijacija za sprečavanje nekažnjivosti napravila izvještaj u kojem od bh. vlasti zahtijeva da napravi jedinstvenu bazu podataka u kojoj bi se, između ostalog, imenom i prezimenom navele sve nestale, silovane i seksualno zlostavljane osobe tokom rata.

„Precizni podaci o broju su prvi korak ka rješavanju nekih od problema, tj. ka eliminisanju prakse kršenja ljudskih prava ovih populacija iz razloga što se ne mogu čak ni reparacije dodijeliti žrtvama ukoliko se ne zna njihov broj. Jer ne mogu se u praksi staviti određeni programi reparacije ili drugih oblika obeštećenja ukoliko se ne zna o kojem broju žrtava se radi“, kaže predstavica Asocijacije Lejla Mamut.

Uprkos tome što je Haški tribunal 67 osoba teretio za silovanje i druge vidove seksualnog nasilja, od čega ih je 35 pravomoćno osuđeno zbog tog ratnog zločina, još uvijek se ne zna broj silovanih žena i muškaraca tokom rata u BiH.

Žene koje su preživjele torture najčešće su okupljenje u nekoliko udruženja žrtava, no ima i onih koje, zbog patrijahalnog društva kakvo je bosanskohercegovačko, o tome ne žele govoriti. Zbog toga, kako navodi Bakira Hasečić, predsjednica Udruženja „Žene - žrtve rata“, biće teško prikupiti podatke o broju silovanih žena.

„Nas ima nekolicina žena, oko stotinu, koje hrabro i argumentovano govore o onome što su preživjele. Ali nismo sve iste - jer kad uzimamo izjave i neke kažu. 'Molim vas, nemojte slučajno da

bude neka žena sa mog područja koja će me prepoznati.“, priča Bakira Hasečić.

Pored toga što nema podatke o broju silovanih i seksualno zlostavljanih, Bosna i Hercegovina nema precizne podatke ni o broju nestalih. U Institutu za nestale osobe BiH kažu kako su do sada prikupili informacije o 34.964 neverifikovane nestale osobe. Prema istom izvoru, traga se još za 8.430 nestalih.

Formiranje jedinstvene baze podataka, prema riječima jednog od direktora Instituta Marka Jurišića, dovelo bi do bržeg traženja:

„Mi smo svjesni da iz dana imamo s jedne strane preuveličavanje broja žrtava, a s druge strane umanjivanje broja žrtava. I neprestano se vrši politizacija žrtvama rata, što dodatno nanosi bol članovima obitelji.“

Uprkos tome što u Institutu za nestale osobe BiH kažu kako je do sada pronađeno oko 70 posto nestalih osoba, te da je Bosna i Hercegovina jedna od rijetkih država u svijetu koja je pronašla tako veliki broj nestalih nakon ratnih sukoba, nevladine organizacije koje okupljaju porodice žrtava nisu zadovoljne dosadašnjim tempom potrage.

Tako, primjerice, članovi porodica okupljenih u Udrugu hrvatskih stradalnika „Grabovica 93“ tragaju za još 18 tijela, a od dosadašnjih 33, koliko ih je pronađeno, tek su dva bila kompletna. „Što dosta obitelji boli kad znamo kad se zločin desio, ko je počinio zločin, ali ona najbitniji stvar - tijela nema“, kaže predsjednik Udruge Josip Drežnjak.

I dok udruženja žrtava sa područja cijele Bosne i Hercegovine insistiraju na jedinstvenoj bazi podataka nestalih osoba, bosanskohercegovačke vlasti gotovo da ništa nisu uradile da bilo šta preduzmu da se to pitanje riješi. Zakon o nestalim osobama je usvojen 2004. ali se ne provodi.

Njime je propisano obezbjeđivanje centralne evidencije nestalih koje, kako navode u udruženjima, ne postoji, iako u Institutu za nestale osobe BiH tvrde suprotno. No, i jedni i drugi se slažu da još nije formiran fond za podršku porodicama nestalih osoba, što zakon predviđa. Razlog je što se entitetske i državna vlada osam godina ne mogu dogovoriti koliko novca će izdvajati u fond.

„Mislim da je to sve politika, politika, politika, a najviše koče oni koji su izvršili zločin i genocid“, navodi Munira Subašić, predsjednica Udruženja „Majke enklave Srebrenica i Žepa“.

Udruženje nestalih lica Istočno Sarajevo traga za oko 350 nestalih osoba na području Sarajevsko-romanijske regije. Milan Mandić, predsjednik Udruženja, već 20 godina traži oca, ali i navodi kako su porodice svjesne da neke od članova nikada neće pronaći. On za sve krivi bh političare, kojima poručuje:

„Našim političarima nije u interesu da se dođe do toga, jer, na njihovu veliku žalost, u tom momentu bi došlo do totalnog pomirenja naroda u BiH. I ovako smo mi pomireni, a njima nije svjedeno da zamijene onako udobne fotelje, sedam, osam hiljada plate bez privilegija sa Fočom ili sa Zenicom. Pa nisu baš toliko ljudi.“

(Radio Slobodna Evropa, 15. april)

Šutanovac: Pet mirovnih misija

Ministar odbrane Dragan Šutanovac rekao je 9. aprila da se 67 pripadnika Vojske Srbije nalaze u pet mirovnih operacija i da će se još jedan oficir VS priključiti operaciji "Atlanta" u Somaliji.

"Pripadnici VS su trenutno u mirovnim misijama u Liberiji, Obali Slonovače, Kongu, Libanu i Kipru", rekao je Šutanovac u bazi "Jug" kod Bujanovca, gde se pripadnici VS pripremaju za učešće u narednim mirovnim misijama. On je kazao da postoji mogućnost i da jedan broj pripadnika VS, u okviru španskog ili italijanskog kontigenta, ode u Liban.

"Ne postoji nijedan ministar, niti načelnik generalštaba drugih zemalja sa kojima sam razgovarao, a koji nije želeo da pripadnici VS učestvuju u okviru kontigenta njegove zemlje", kazao je Šutanovac.

U regionu 160.000 tona suvišnog oružja

Ministar odbrane Srbije Dragan Šutanovac rekao je 12. aprila u Beogradu da u regionu ima više od 160.000 tona viška naoružanja i vojne opreme, dok sama Srbija ima 8.000 tona viška. Šutanovac je rekao da višak naoružanja nije samo opasnost za građane, već i veliko opterećenje za vojske i države regiona. On je to rekao tokom sastanka ministara odbrane zemalja regiona u okviru procesa saradnje u jugoistočnoj Evropi, a koji se tiče viška naoružanja. Na sastanku učestvuju predstavnici ministarstava odbrana Grčke, Crne Gore, Bugarske, Hrvatske, Albanije, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Rumunije i Turske. Sastanku prisustvuju i predstavnici UN, EU, NATO i OEBS-a.

Impresum

Podlistak "Žene, mir, bezbednost" uređuje redakcijski kolegijum.

Uredila

Tamara Kaliterna

Prelom i ilustracije

Marija Vidić

Izdavač: Žene u crnom

Beograd, Jug Bogdanova 18

Tel/fax 011/2623225

email: zeneucrn@gmail.com

web: www.zeneucrn.org

Podlistak "Žene, mir, bezbednost" je realizovan uz podršku

